

РОЗДІЛ 8 ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МОРСЬКОЇ ТА МИТНОЇ ПОЛІТИКИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Підрозділ 8.1

Правові основи митної політики та морської діяльності сучасної України

Додін Є.В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувачий кафедрою морського та митного права,
доктор юридичних наук, професор*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ – САМОСТІЙНИЙ ВИД ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Автори посібника «Общеправна юридична юриспруденція» визначають, що юридична відповідальність – це передбачені та забезпечені державою вид та міра державного примусу, переконання або заохочення, а також юридичний обов'язок по дотриманню, виконанню вимог норм права, яка реалізується в правомірній поведінці суб'єктів, а у випадку її порушення – призводить до засудження порушника, обмеження його прав майнового або особистого немайнового характеру. Це поняття структуроване, підставою структуризації виступають різні критерії, але найбільш поширеною є класифікація у залежності від галузі права, порушення норм якої тягне за собою правову відповідальність. Автори вже згаданого підручника, концентруючи погляди вчених на пріоритет цієї підстави та виявивши свої аргументи на її користь, виокремлюють конституційну, матеріальну, цивільно-правову, кримінальну та адміністративну відповідальність.

Отримання Україною суверенітету обумовило розширення сфери суспільних відносин, які потребували та створили можливість (необхідність) виникнення норм, що створюють нові правові інститути, підгалузі та галузі права. Серед останніх особливо місце займає митне право, яке пройшло шлях від інституту адміністративного права (С. В. Ківалов), його підгалузі (В. Сандровський) до необхідності визнання у якості самостійної галузі права. Цьому сприяли два фактори: зовнішній та внутрішній.

Україна з отриманням права здійснення митної справи (а також встановлення її правових підстав), в той же час отримала й обов'язок захищати цей напрямок державної діяльності від спроб його порушення.

На протязі недовгого часу існування незалежної України було прийнято три Митних кодекси – в 1991 р., 2002 р. та 2012 р. (причому КМУ вже готує пропозиції змін до його змісту), в кожному з яких містяться норми,

що встановлюють підстави відповідальності за порушення митних правил, характеристики складів цих правопорушень, визначаються специфіка стягнень за них та порядок (процес та процедура) їх застосування. Однак, МКУ – 1991 р., даючи характеристику порушенням митних правил, зовсім не торкнувся правової їх природи, а МКУ 2002 та 2012 рр. визначають, що за своєю правовою природою порушення митних правил – це адміністративні правопорушення, що дало змогу стверджувати про те, що відповідальність за порушення митних правил є адміністративною відповідальністю. В той же час законодавець встановлює (ст. 2 КУпАП), що питання про адміністративну відповідальність за порушення митних правил регулюються Митним кодексом України, а значить він визнав специфіку деліктологічної характеристики цих порушень відносно іншої маси адміністративних проступків.

Підвищення статусу митно-правових норм, визнання Міністерством юстиції України їх окремою гілкою законодавства (наказ Мін'юсту України № 43/5 «Про затвердження класифікатора галузей законодавства України») потягло услід й підвищення статусу відповідальності за порушення митних правил у системі юридичної відповідальності. Це вже не різновид адміністративної відповідальності (як, наприклад, адміністративна відповідальність за порушення громадського порядку, санітарного статусу тощо), а самостійний вид юридичної відповідальності з особливими ознаками, сукупність котрих дозволяє говорити про появу якісно нового утворення у системі юридичної відповідальності.

Перш за все, об'єктом захисту санкцій правових норм є відносини, що регулюються митними правилами (так встановлює законодавець), а завдання митних правил зовсім інші, ніж завдання КУпАП та інших чинних кодифікаційних актів. Тобто, загальний об'єкт митних правопорушень (услід чого й родовий й безпосередній) має ексклюзивний характер, бо це суспільні відносини, що виникають та існують у зв'язку з переміщенням матеріальних та інтелектуальних цінностей через митний кордон України.

Митне право України, як ні одна з галузей права, інтегроване у міжнародне правове поле, особливо це позначається на регулюванні питань відповідальності за порушення митних правил. Усі МК незалежної України встановлювали вимоги про те, що якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Кодексом та іншими законами України, застосовуються правила міжнародного договору України. Тому положення Конвенцій 1977 та 2003 років (Про взаємну адміністративну допомогу у відтворенні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства та Про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин) або безпосередньо впливають на зміст та порядок застосування відповідальності за митні правопорушення, або встановлюють рамки у межах яких цей вплив може бути здійснений. Правове регулювання досі визнаних видів в Україні юридичної відповідальності таких

обмежень не має. Тому ст. 460 МКУ 2012 р. має назву «Особливості відповідальності за деякі види порушень митних правил», в якій міститься перелік цих особливостей, ні одна з котрих не притаманна ні одному із загальноновизнаних видів юридичної відповідальності.

Відповідальність за порушення митних правил тягне услід наслідки, які невідомі усім (загальноновизнаним) видам юридичної відповідальності – позбавлення певних суб'єктивних прав (повноважень, преференцій та ін.): по-перше, бути суб'єктом митної справи – митним оператором, власником митного складу тощо; по-друге, користуватися привілеями, які передбачені міжнародними документами. (Конвенція «Про полегшення міжнародного судноплавства»; Конвенція МДП – 1975 про застосування Книжки МДП тощо).

Враховуючи деліктологічну характеристику порушень митних правил, законодавець для їх розкриття запропонував специфічні прийоми, заходи та засоби пошуку, закріплення та оцінки доказів їх скоєння (ст. 336 та інші МКУ; Постанова КМУ від 23.05.2012 р.). Особливо слід відмітити порядок отримання необхідної інформації від іноземних джерел. Окрім конвенцій 1977 та 2003 років цей порядок встановлюється КМУ та Міністерством доходів і зборів України (п. 41 ст. 4 Положення про нього від 18.03.2013 р.) та іншими документами. Безпосередні контакти посадових осіб митниці з відповідними особами іноземних правоохоронних структур таким чином довірені лише митникам.

Специфіка змісту, завдань та інших особливостей відповідальності за порушення митних правил обумовила й специфіку процесуального оформлення кожного її етапу, кожної дії посадової особи для встановлення об'єктивної істини по справі.

По-перше, МКУ – 2012 р. ввів в правове поле нові поняття – компроміс та мирова угода про припинення провадження в справі про порушення митних правил, у зв'язку з чим, у процесуальному обігу з'явилися нові документи «Типова мирова угода» (затверджена МФУ 28.05.2012), «Акт про виконання мирової угоди» та інші проформи процесуальних документів.

По-друге, специфіка порушень митних правил не тільки передбачає застосування ексклюзивних форм, заходів та засобів їх виявлення та подальшого провадження, але й застосування також і нової редакції процесуальних документів, що використовуються в провадженнях по справах про адміністративні правопорушення, але не можуть не передбачати можливість (та необхідність!) фіксувати інформацію, яка свідчить про скоєння митного правопорушення. Тому Мінфін України своїми наказами від 25.05.2012 р. № 608 затвердив форми застосування заходів попередження; а від 31.05.2012 р. – форми процесуальних документів у справах про порушення митних правил. Аналіз чинного законодавства свідчить й про інші багаточисленні особливості відповідальності за порушення митних правил, що дає змогу вважати, що їх сукупність створює новий вид юридичної відповідальності.